

უაკ 551. 481.1

საქართველოს ტბების კატალოგის ზოგადი მიმოხილვა

ს. გორგიჯანიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰიდრომეტეოროლოგიის ინსტიტუტი.

ბუნებრივ წყალსატევს, რომელიც წარმოადგენს ხმელეთის ზედაპირზე სხვადასხვა ფორმისა და სიდიდის წყლით სავსე ქვაბულს, ტბა ეწოდება. ტბები არსებობს გამდინარე და გაუდინარე. გამდინარე ტბებია, რომლებიდანაც ზედაპირული წყლები მდინარეების სახით გამოედინება, გაუდინარი კი ზედაპირული წყლების გადინებას მოკლებულია. დედამიწაზე უამრავი ტბაა, მათი ფართობი 2.7 მლნ კმ აღწევს, რაც ხმელეთის ფართობის 1.8 %-ს შეადგენს. ტბების წარმოშობისათვის მთავარია რელიეფი, ტბის ქვაბული და წყლის დადებითი ბალანსის არსებობა. მსოფლიოში ტბები არათანაბრადაა განაწილებული. ტბებით უმდიდრეს მხარეს წარმოადგენს ფინეთი.

ტბების ქვაბულები ენდოგენური და ეგზოგენური პროცესების შედეგად წარმოიშობა. გენეზისის მიხედვით გვაქვს: ტექტონიკური, ვულკანური, მყინვარული, ნამდინარევი, ლაგუნური, კარსტული და სხვ. ტბები. მათი წარმოშობა გამიხატება როგორც ზომებში, ასევე ფორმებსა და რეჟიმში. ფართობით ყველაზე დიდი ტბა კასპიის ტბა (ზღვა-ტბა) - 371 ათასი კმ, რომლის სიღრმე - 980 მ-ს აღწევს. ფართობით მეორე, ხოლო მტკნარ ტბებს შორის პირველი არის ზემო ტბა (84.2 ათასი კმ) - ჩრდილოეთ ამერიკაში, შემდეგ მოდის ვიქტორია (69.5 ათასი კმ) - აფრიკაში, ჰურონი - ჩრდილოეთ ამერიკაში, ტიტიკაკა სამხრეთ ამერიკაში, ლადოგის, ონეგის, ჟენევის ტბები ევროპაში და სხვ. მსოფლიოში უღრმესი ტბა ბაიკალია, რომლის სიღრმე 1620 მ-ს აღემატება. მას 336 მდინარე და ნაკადული ერთვის, რომელთა შორის უდიდესია მდ. სელენგა. ხოლო ტბიდან გამოედინება ერთი მდინარე - ანგარა. სიღრმით მეორე ტბაა ტანგანიკა (1435 მ) აფრიკაში, აზიაში ყველაზე გრძელი ტბა ბალხაშის ტბაა, მისი წყალი დასავლეთ ნაწილში მტკნარია, აღმოსავლეთში კი - მლაშე.

ტბების სიმრავლით გამოირჩევა საქართველოც. მნიშვნელოვანი ტბებია: ფარავანი, პალიასტომი, კარწახი, ტაბაწყური, ხანჩალი, რიწა, ყელი და სხვ.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ტბების დაყოფა წარმოშობის მიხედვით, რაც განაპირობებს მათი საშიშროების მოსალოდნელ რისკებს, განსაზღვრავს მათ დანიშნულებას, ეკოლოგიურ თავისებურებებს და მნიშვნელობას გეოგრაფიული ლანდშაფტისათვის. ბოლო მონაცემებით საქართველოში 859 ტბა არის. თუმცა ხანგრძლივობიდან გამომდინარე მათ შესახებ მონაცემები დაუზუსტებელია. ამიტომ მნიშვნელოვანია საქართველოს ტბებისთვის თანამედროვე კატალოგის შექმნა, რაც სრულ ინფორმაციას მოგვცემს მათი გავრცელების, რაოდენობის, ხასიათის თავისებურებებზე.

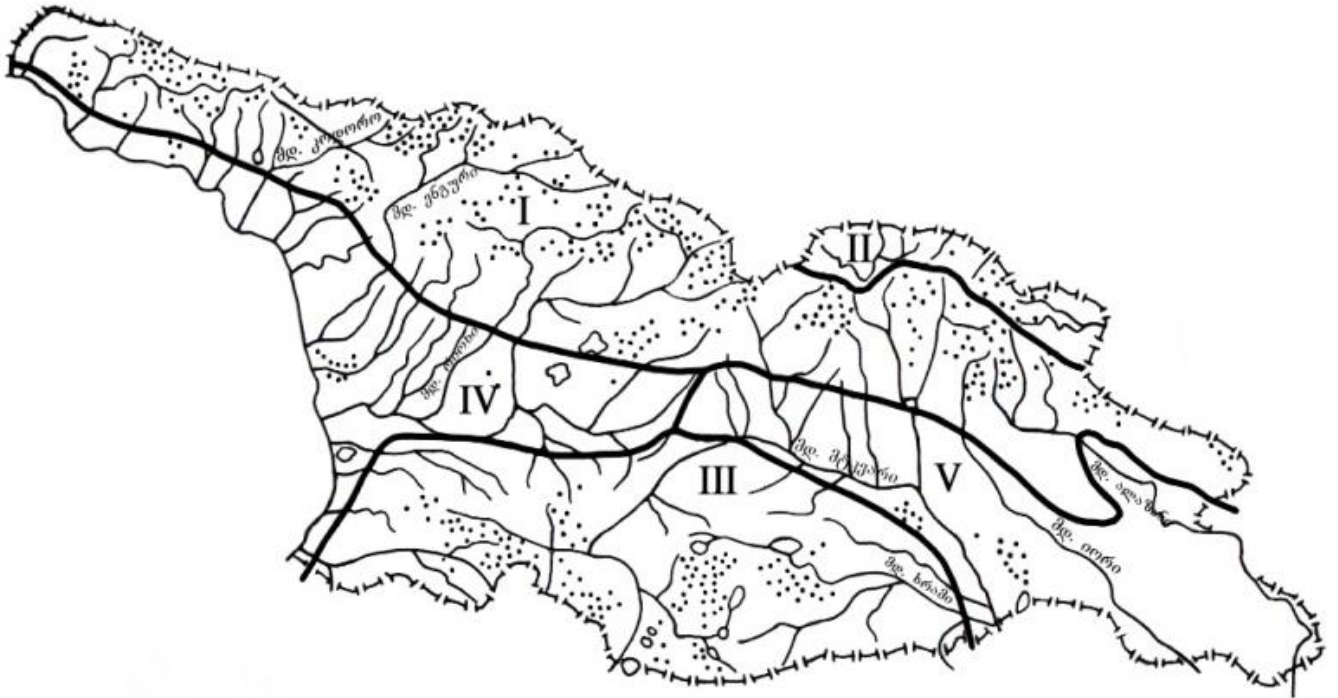
ტბების წარმოშობა დაკავშირებულია მრავალ ფაქტორზე. რომელიც შემდგომში განსაზღვრავს ტბების მოქმედების ხასიათს. მაგალითად ვულკანურ ღვარზე წარმოქმნილი ტბები, კერძოდ, ჯავახეთის თითქმის ყველა ტბა გამოირჩევა მდგრადობით, ხოლო ისეთი ტბები, რომელთა წარმოშობა დაკავშირებულია კლდეზავების ჩამოსვლასთან ან ქარის მოქმედებასთან, სხვადასხვა ხანგრძლივობის პერიოდით ხასიათდებიან.

უნდა აღინიშნოს, რომ ტბების უმეტესობა განიცდის კვდომას, ანუ ტბის მე-5-ე სტადიას. ამიტომ უნდა მოხდეს ყველა ტბის სისტემატიზაცია, შემდგომ მათი დაყოფა წარმოშობისა და ფართობების სიდიდის მიხედვით. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საშიში ტბების (ტბები, რომელთა გარღვევას წარსულში ჰქონდა ადგილი და ამჟამად არ არის გამორიცხული) გამოყოფასა და მათი მდგრადობის დადგენას. ასევე ყურადსაღებია ის ტბებიც, რომელთაც ემუქრება გაქრობა, რაც მომავალში შესაბამის რეგიონისთვის გამოიწვევს ეკოლოგიურ კატასტროფას.

ორივე შემთხვევაში კატალოგი დაეხმარება ყველა საჭირო მუნიციპალიტეტსა და რეგიონს ტბების მომავალი მდგომარეობისა და ხასიათის გათვალისწინებაში, მათი გამოყენების პერსპექტივების განსაზღვრასა და ათვისებაში.

კატალოგში ყველა მორფოლოგიური პარამეტრი იქნება მოცემული იმ ტბებზე, რომელთა შესახებაც არსებობს ინფორმაცია, თუმცა არის ტბები, რომელთა შესახებ არანაირი ცნობა არ არსებობს და არც მათი სახელებია დაფიქსირებული.

ნებისმიერ შემთხვევაში, შესაძლებლობის ფარგლებში, აღრიცხული იქნება ყველა ტბა და საჭირო ინფორმაცია მათი გავრცელების არეალებზე გეოგრაფიული თვალსაზრისით. რაც მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს საქართველოს ჰიდროლოგიური რეჟიმის სისტემაში, მოგვცემს სრულ სახეს ტბების გავრცელებებზე და თავისებურებებზე.

ნახ. 1. საქართველოს ტერიტორიაზე განლაგებული ტბების სქემატური რუკა

ნახ. 2. საქართველოს დარაიონების რუკა ჩახეგვების, დაგუბებებისა და ნაზღვევი წყალმოვარდნების აქტივობის მიხედვით.

საქართველოს ტბები

№	აფხაზეთი	აჭარა	სამეგრელო ზემო სვანეთი	გურია
1	ამტყელი	მწვანე	დიდი ტობა ვარჩხი	დიდი ნარიონალი
2	ანიშხარა	ნურის (პიონერის)	პალიასტომი	გრიგოლეთი
3	დიდი ბებესირი	ტბიყელი	პაპანწყვილი	იმნათის
4	გაგადა	ღორჯომი	ტობავარჩხილი	მთისპირი
5	გორაფის	სხალთა	ფართოწყარო	მცირე ნარიონალი
6	დერიკვარაადიში	ჭილი	ჩიპსთა	მცირე
7	ინკითი	გონიო	ვარჩხი	ნადარბაზევის
8	მზი	შავი	წვირმის	პალიასტომი
9	ოქროწყალი	არდაგანი		ოქროს
10	პატარა რიწა			ოჩოჩხა
11	რიწის			ჩალაუზნის
12	ცისფერი			ქინჭაოს
13	დიდი მცრა (ანნა)			ჯაპანის
14	პატარა მცრა			
15	ვერცხლის			
16	ლიხთა			
17	მენონი			
18	მიწარა			
19	ფსიკვა			
20	მწვანე			

№	იმერეთი	რაჭა-ლეჩხუმი ქვემო სვანეთი	სამცხე ჯავახეთი	ქვემო ქართლი	კახეთი	მცხეთა მთიანეთი	შიდა ქართლი
1	დევი	საკაო	აბული	ბარეთი	გრძელი	აბუდელაური	ბატეთი
2	ხახიეთი	სასვანო	ბულდაშენი	კუმისი	კაპატაძი	არჩვები	ერწო
3		საწუბლია	ვაჩიანი	მარაბდა	ნახევარტბა	ბაზალეთი	ქვედი
4			ზერესი	სანთი	სახარე	ყელი	
5			ზრესკი	ჩაპაევკი	ქაჩალტბა	წოდორეთი	
6			კახისი	ხადიკი	ქოჩების	ჭილი	
7			ლამაზი	ჯანდარი	ყაჯირის		
8			ლევანი		ჯიქურების		
9			მადათაფა				
10			მრუდე				
11			სალამო				
12			ტაბაწყური				
13			ფარავანი				
14			წუნდი				
15			ხანჩალი				
16			ხოზაფინი				
17			ჯაჯი				
118			ლურჯი				
19			შიშველი				
20			დიდიტბა				

ლიტერატურა _ REFERENCES _ ЛИТЕРАТУРА

1. ვ. ცომაია, თ.ცინცაძე, გ. გაჩეჩილაძე, ს. გორგიჯანიძე, მ. ფხაკაძე. ნაზღველვი წყალდიდობები და წყალმოვარდნები საქართველოში., საქართველოს ჰიდრომეტეოროლოგიის ინსტიტუტი. თბილისი 2009. გვ. 155
2. "საქართველოს გეოგრაფია" - საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია. ვ. ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტი. გვ. 270-277. 2000
3. Апхазова И.С. Озера Грузии. Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 1975, 217.с.

საქართველოს ტბების კატალოგის ზოგადი მიმოხილვა./ს. გორგიჯანიძე/სტუ-ს ჰმი-ის სამეცნ. რეგ. შრ. კრებ. - 2018. - ტ.125. - გვ.47-50. - ქართ.; რეზ.: ქართ., ინგლ., რუს. სტატიაში განხილულია საქართველოს ტბების თანამედროვე მდგომარეობა. აღნიშნულია მათი მახასიათებლები, როგორც გეოგრაფიული მდებარეობის და წარმოშობის მიხედვით, ასევე მნიშვნელოვანი ტბების მორფომეტრიული მახასიათებლებით. განხილულია ასევე ტბების ეკოლოგიური მდგომარეობა, მათი გარღვევის შემთხვევაში გამოწვეული სტიქიური კატასტროფები და შედეგები. აღწერილია კატალოგში მოცემული ინფორმაცია ზოგადი სახით. ასევე სტატიაში მოცემულია ტბების გავრცელების სქემატური რუკები და ცხრილები.

Georgian Lakes Catalog General Reviews./S. Gorgijanidze/Transactions of the IHM at the GTU. - 2018. - vol.125. - pp.48-51. - Georg.; Summ: Georg., Eng., Rus.

The article describes the modern state of Georgia's lakes. Their characteristics are described as geographical location and origin, as well as morphometric characteristics of significant lakes. The ecological condition of the lakes is also considered, including natural disasters and consequences of their breach. The information presented in the catalog is described in general form. The article also provides schematic maps and spreadsheets.

Общий обзор каталога озер Грузии./С. Н. Горгиджанидзе/ Сб. Трудов ИГМ ГТУ-а. - 2018. - вып.125. - с.48-51. - Груз.; Рез: Груз., Англ., Рус.

В статье описывается современное состояние озер Грузии. Их характеристики описаны как географическое положение и происхождение, а также морфометрические характеристики значительных озер. Также учитывается экологическое состояние озер, в том числе стихийные бедствия и последствия их нарушения. Информация, представленная в каталоге, описана в общем виде. В статье также представлены схематические карты и таблицы.